

Politieke correctheid: discussie zonder eind

Grote verschillen in het debat tussen Nederland en Duitsland

Achtergrond - 15 december 2008 - Auteur: Hanco Jürgens

(15 december 2008) Is het nog wel politiek correct om politiek correct te zijn? Deze vraag komt ter sprake tijdens een conferentie over 'Political Correctness' vorige week in Amsterdam. De discussie over politieke correctheid wordt in Nederland heel anders gevoerd dan in Duitsland, blijkt tijdens het congres, waar de emoties hoog oplopen.

Dat er verschillen zijn in de discussie tussen beide landen is niet onlogisch. Politieke correctheid hangt samen met maatschappelijke taboes, en die rusten in Duitsland op andere problemen dan in Nederland. Juist omdat samenlevingen vaak een blinde vlek hebben voor de eigen taboes, is de discussie over politieke correctheid er een zonder einde.

Tijdens de conferentie, georganiseerd door het NIOD, het Goethe-Institut Amsterdam en het Duitsland Instituut, verklaart de Duitse Amerikaniste Ariane Manske de herkomst van het begrip: "Politieke correctheid ontstond pas in de late jaren tachtig toen Amerikaanse neoconservatieven het begrip inzetten om linkse politici zwart te maken. De mensen over wie het ging hebben zichzelf nooit zo gezien. Wel vroegen zij zich vaak af of een uitspraak politiek correct was."

Volgens Manske hebben rechtse politici met succes het bijvoeglijk naamwoord politiek correct tot een zelfstandig naamwoord gemaakt en gaven het een negatieve betekenis. Nadat in Amerika deze stap was gezet, hebben Duitse conservatieven het begrip politieke correctheid overgenomen in hun strijd tegen links. Een typisch voorbeeld van een cultuurtransfer.

Weldenkend Nederland

Maar dit internationale kader komt bij de bespreking van politieke correctheid in Nederland tijdens het congres nauwelijks aan bod. Journalist Herman Vuijsje, auteur van het boek 'Correct', bespreekt het thema als een typisch Nederlands fenomeen. En hij is niet de enige die weinig oog heeft voor de internationale invloed op de eigen cultuur.

Vuijsje, criticus van 'het correcte denken', zegt dat de zwakste schouders het

sterkst te lijden hebben onder de maatschappelijke taboes van weldenkend Nederland sinds de jaren zestig: “Een voorbeeld hiervan is de prostitutie: pas recent is naar voren gekomen hoe groot het aandeel van criminaliteit en vrouwenhandel in deze branche is.”

Volgens Vuijsje is het demasqué van weldenkend Nederland nu vrijwel voltooid. Hij spreekt nog net niet van een ‘Umwertung aller Werte’ (Nietzsche) of het einde van de geschiedenis (Fukuyama) maar het lijkt er wel een beetje op. Alsof er geen nieuwe maatschappelijke taboes meer zijn.

Duitse naïviteit

Hoe anders verlopen de debatten in Duitsland, waar men met verbazing kijkt naar zoveel Nederlands gekrakeel. Duitsers voeren hun discussies over politieke correctheid op een heel ander niveau. Van een afrekening met een politieke klasse die de problemen van een multiculturele samenleving zou hebben gebagatelliseerd is hier nauwelijks sprake.

Het woord politieke correctheid wordt in Duitsland vaak nog met een knipoog gebruikt, zoals vorige week in de kop boven een artikel in *Bild Zeitung*. Daarin werd gesuggereerd dat het gebrekkige leervermogen van de na grote onenigheid afgetreden SPD-leider in Hessen, Andrea Ypsilanti, is te verklaren doordat ze een vrouw is. De subkop bij het artikel was: “Eine politisch nicht ganz korrekte Frage...”.

Volgens de Duitse publicist Mark Terkessidis is er in Duitsland soms sprake is van een zekere naïviteit over de multiculturele samenleving. Terkessidis maakt deel uit van Kanak Attack, een groep Duitse allochtonen, die een kritisch geluid willen laten horen: “Minderheden praten nu terug”, zegt hij.

Als voorbeeld van noemt hij een foto van de zwarte Amerikaanse atleet Jesse Owens, die tijdens de Olympische Spelen van 1936 vier gouden plakken won. De foto was in 2003 te zien op een tentoonstelling over zwarten in nazi-Duitsland. Onder de foto stond zonder toelichting: ‘Jesse Owens klautert als een aap aan een koord omhoog’. “Dat dit fotobijschrift beledigend kan zijn, was de tentoonstellingsmakers kennelijk ontgaan.”

Multiculturele samenleving

Volgens Terkessidis zijn er twee belangrijke redenen waarom het discours over politieke correctheid in Duitsland nog springlevend is: “Ten eerste heeft de Tweede Wereldoorlog in Duitsland lange tijd als een schaduw over het debat over integratie gehangen. Hierdoor zijn sommige vragen gewoon buiten beeld gebleven en werden de problemen van de multiculturele samenleving veel later besproken

dan in Nederland.”

Als tweede reden noemt hij de invoering van een nieuwe wet op het staatsburgerschap in 1999. Tot die tijd konden immigranten, hun kinderen en zelfs ook hun kleinkinderen, wanneer ze geen Duitse familie hadden, geen Duitser worden. Het Duitse staatsburgerschap was alleen voorbehouden aan etnische Duitsers en aan een beperkt aantal uitzonderingsgevallen zoals slachtoffers van mensenrechtenschendingen.

Na de invoering van het Staatsangehörigkeitsgesetz konden grote groepen zich laten naturaliseren. Terkessidis: “We moeten het effect van dit soort institutionele veranderingen niet onderschatten.” Al snel na de invoering van de wet kwam ook de discussie over de multiculturele samenleving op gang. De toenmalige fractievoorzitter van de CDU, Friedrich Merz, pleitte in 2000 voor een Duitse Leitkultur, een nationale gidscultuur op basis van gedeelde waarden. Dit idee stond lijnrecht tegenover het multiculturele waardenrelativisme.

Voor 1999 waren dit soort debatten volgens Terkessidis nauwelijks aan de orde. Er was dus geen aanleiding om zich af te zetten tegen ‘multiculturalisten’. Een derde reden, die Terkessidis niet noemt, maar die wel van belang is, is dat er in Duitsland nog een heel ander ‘integratieprobleem’ hoog op de politieke agenda staat, namelijk de moeizame integratie tussen Oost- en West-Duitsers. Hierdoor had het debat over de integratie van minderheden een minder grote urgentie dan in Nederland.

Tweede Wereldoorlog

Politieke correctheid vertaalt zich niet alleen in debatten over het heden, maar ook over het verleden. Vooral de Tweede Wereldoorlog is onderwerp van strijd. De gemoederen lopen tijdens de conferentie hoog op als Evelien Gans een frontale aanval opent op Chris van der Heijden. Gans is bijzonder hoogleraar Hedendaags Jodendom en medewerker van het NIOD. Van der Heijden schreef het boek ‘Grijs Verleden’, waarin hij de vele grijstinten beschreef tussen ‘goed’ en ‘fout’ in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Volgens Gans leiden de grijstinten van Van der Heijden tot “niets anders dan nivellerende geschiedschrijving” die “de verschillen bagatelliseren”. Hij doet, zo betoogt ze, in zijn werk nauwelijks recht aan de bijzondere positie van joden tijdens de Tweede Wereldoorlog, noch aan de mogelijkheid om ook in oorlogstijd, zelfs in de kampen, keuzes te maken.

Van der Heijden reageert ontzet: “Gans gaat geheel voorbij aan mijn belangrijkste doel, namelijk om te laten zien hoe complex een oorlogssituatie is. We moeten

niet te snel klaarstaan met onze oordelen.”

De discussie over politieke correctheid, zo wordt gaandeweg de conferentie duidelijk, gaat in de eerste plaats niet meer om de wetenschap, maar om een ideologisch geladen debat over mensbeelden. In dit geval is het een discussie over de juiste ‘politiek correcte’ visie op de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Dat onderwerp, zo bleek vorige week maar weer eens, heeft nog geenszins afgedaan. Linksom of rechtsom zal politieke correctheid blijven bestaan. Het neemt alleen steeds nieuwe vormen aan.

Hanco Jürgens is historicus en wetenschappelijk medewerker van het Duitsland Instituut Amsterdam.

Afbeeldingen:

Staatsburger: [Carsten Lorentzen, www.flickr.com](https://www.flickr.com/photos/carstenlorentzen/)

Jesse Owen: [MusMs, www.flickr.com](https://www.flickr.com/photos/musms/)

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/856/politieke-correctheid-discussie-zonder-eind>